

Z červené knihy našich měkkýšů - srstnatka *Trichia edentula*, plž na státní hranici

Vojen Ložek

K výskytu plže *Trichia edentula* (Draparnaud, 1805) na čs. území se váže složitá historie plná mylných údajů vzniklých záměnami s podobným druhem *Trichia unidentata* (Draparnaud, 1805), který je u nás značně rozšířený a co do tvaru i velikosti dosti proměnlivý.

Obě srstnatky mají stlačené kulovitou ulitu se široce kuželovitým kotoučem, 4–6 mm vysokou a 5,5–8 mm širokou, tvořenou 6–7 hustě vinutými závitů. Spodní strana je zploštělá, píštěl velmi úzká, často pozakrytá okrajem obústí. Barva je narudle rohově hnědá, povrch ochlupený. Ústí je protáhle příčně eliptické, patrem silně vykrojené, s ostrým, naspadu a při cívce slabě rozšířeným obústím. V cívkovém a spodním úseku ústí se táhne bělavý prahovitý pysk. Ten tvoří u druhu *T. unidentata* zhruba v polovině spodního úseku ústí zřetelný tupý zub a směrem k vnějšímu okraji ústí se pak rychle snižuje. *T. edentula* bývá plošší, nemá zub, zato pysk je nejvyšší ve vnější polovině spodního okraje a táhne se dále na vnější okraj. Ústí je užší, spíše srpkovitěho tvaru, chloupky řídké, snadno opadavé, zatímco *T. unidentata* má chloupky hustší a stálejší; po opadání zanechávají zřetelné jizvy. I když si oba druhy jsou celkovým vzhledem značně podobné, nejsou si blíže příbuzné a řadí se dnes do dvou různých podrodů — *Petasina* Beck (*T. unidentata*) a *Edentiella* Poliński (*T. edentula*).

Žijí převážně v horských lesích, zejména suťových. *T. unidentata* však snáší i sušší stanoviště a sahá jak do pahorkatin tak vysoko nad horní hranici lesa, zatímco *T. edentula* se váže na vlhká místa, často v údolních nivách a vyhýbá se jak nízkým, tak velmi vysokým polohám. *T. unidentata* obývá Východní Alpy a Západní Karpaty včetně pahorkatin a

hor České vysočiny. Rozšířila se i do dunajských luhů. *T. edentula* je alpská s těžištěm na západě, kde z Alp zasahuje do Vogéz, Schwarzwaldu a Švábské Jury.

V naší starší literatuře najdeme řadu údajů o výskytu srstnatky *T. edentula* na našem území. Z. Frankenberger (1910) ji uvádí ze Stožce a od Plešného jezera na Šumavě, později H. Canon (1931) z okolí Jihlavy a nejnověji J. Petrbock (1942) dokonce z Českého krasu. Revize šumavských nalezišť však zůstala bezvýsledná stejně jako všechny novější výzkumy v jižní části Čech a Moravy, ač svým rozsahem daleko převýšily starší sběry. Vždy se podařilo doložit jen druh *T. unidentata* a jelikož se nezachovaly žádné sbírkové doklady druhu *T. edentula* bylo nasnadě, že šlo o záměny s jedinci *T. unidentata* s nedokonalé vyvinutým zubem. Petrbockovy nálezy z Českého krasu se pak ukázaly jako zvláštní rasa druhu *T. unidentata*, odlišná nápadně úzkým ústím se slabým až nepatrným zoubkem, velmi úzkou píštělí a krátkým hustým ochlupením. Byla popsána jako *T. unidentata bohémica* (Ložek, 1948) a je endemická v povodí Berounky, zejména na Křivoklátsku a v jz. části Českého krasu. Vše tedy nasvědčovalo, že druh *T. edentula* bude třeba škrtnout ze seznamu naší fauny.

Teprve v r. 1966 vyšla monografie Ludwig Hässleina o měkkýších v bavorské části Šumavy, kde se uvádí, že zde *T. edentula* skutečně žije, ovšem jen na zcela malém území v oblasti hory Falkenstein, což je v bezprostředním sousedství čs. hranice na jih od Železné Rudy. S naším územím spojuje tento okrsek povodí potoka Debrníku, v němž Hässlein uvádí některé výskyty *T. edentula*, např. okolí Zwiesler Waldhaus. Proto jsem 21. června 1969 navštívil čs. úsek údolí Debrníku

nad samotou Ferdinandovem. Dno údolí zde tvoří loučka, jejímž středem protéká potok lemovaný rozsáhlými porosty devětsetlilého. A zde opravdu žije poměrně hojně skutečná *T. edentula* i jiní plži, mezi nimi i další alpský prvek — *Macrogaster badia* (C. Pfr.). Výše proti proudu, v zalesněném úseku údolí, je *T. edentula* již vzácná, ačkoli jiných druhů je zde dost. V sousedních údolích na našem území, zejména v severní pobočce Debrníku, sbíhající od západního úbočí hory Polomu, převládají chudá kyselá stanoviště, často zrašelinělá, a po naší srstnatce zde není ani stopy. A tak nezbyvá než vzít na vědomí, že *T. edentula* je sice opravdu členem čs. fauny, ale že zasahuje na naše území jen na nepatrné ploše těsně při státní hranici.

Třeba dále dodat, že u nás nebyla nikde zjištěna ani fosilní, že její prázdné ulity se ojediněle objevují v náplavech Dunaje a že ve středoslovenských Karpatech žije blízce příbuzný endemit *Trichia bakowski* (Poliński, 1924), který se liší zejména v některých podrobnostech úpravy ústí. Omezuje se ovšem jen na východní část Nízkých Tater, Muráňskou planinu a Poľanu a od výskytů západní *T. edentula* ho odděluje velké území, kde se žádný zástupce podrodu *Edentiella* nevyskytuje.

Dnes po nových výzkumech v oblasti Šumavy jak z naší, tak z bavorské i rakouské strany je naděje na objev dalších nalezišť srstnatky *T. edentula* opravdu mizivá. Na nepatrném místě v údolí Debrníku stačí malý zásah do stanovištních poměrů a pak bude nutno tento druh ze seznamu naší fauny již opravdu odepsat. Právem lze říci, že jde o druh u nás kriticky ohrožený, jehož debrnickému výskytu by Správa ČHKO Šumava měla věnovat trvalou pozornost.

Trichia edentula (Draparnaud). Debrník u Železné Rudy (rozměry 4,0 : 6,2 mm). Foto J. Brabenec

